

Wat is de zin van testen in het bewegingsonderwijs?

De laatste tijd lees ik regelmatig iets over het gebruik van testen in het bewegingsonderwijs, zowel in dit blad als online. Bijvoorbeeld over de MQ scan. Dat triggerde me. Allerlei gedachten buitelen over elkaar heen bij het lezen van dat soort artikelen. Wat moet ik daar nu van vinden? In dit artikel probeer ik mijn overwegingen op een rijtje te zetten. | Tekst Berend Brouwer

Belang van testen of volgen

Dit artikel gaat niet alleen over de MQ Scan. Op www.lerenbewegenmeten.nl/ staan 53 zogenaamde leerlingvolgsystemen. In elk geval twintig daarvan zijn in feite fitheidstesten. Een vijftal is niet meer beschikbaar. Er zijn systemen die zich richten op één of enkele aspecten van bewegen en sport, er zijn meer complete systemen. Sommige zijn niet-vakspecifieke administratiesystemen. Andere volgsystemen noemen zichzelf 'testen die deel uit kunnen maken van een volgsysteem'. Helder en eerlijk. Weer andere zijn enorm verouderd. Kortom, er zijn er veel en ze verschillen onderling sterk. Maar allemaal suggereren ze dat het gebruik van hun instrumenten waardevol is.

Bij de verantwoording van lerenbewegenmeten.nl worden vier redenen genoemd om een volgsysteem (van de vorderingen c.q. leerresultaten van leerlingen) te gebruiken:

- 1 screenen: selecteren of classificeren van leerlingen;
- 2 volgen: om het onderwijsleerproces te kunnen verbeteren;
- 3 vergelijken: van leerlingen met andere leerlingen, groepen of

- scholen;
- 4 evalueren: verantwoording afleggen over de kwaliteit van het onderwijs.

Van die vier redenen heet dus alleen optie 2 'volgen'. Los daarvan kijk ik er zo naar:

- a. Het moet gaan om de doelen die je met je onderwijs nastreeft. Anders heeft het sowieso geen betekenis binnen de context van onderwijs.
- b. Je moet het alleen doen als je ook echt wat kunt doen met de volgsystemen.
- c. De leerlingen mogen er onder geen beding nadelige gevolgen van ondervinden.
- d. Het is een vorm van meten, dus moet het voldoen aan de criteria voor goed meten, de 4 D's (Brouwer, 2011).

Laten we die criteria eens nalopen.

Gaat het over doelen van onderwijs?

Voor mij vallen alle fitheidstesten dan meteen af. Het verbeteren van de fitheid is al heel lang geen kerndoel van onderwijs meer, hoogstens bijvangst. Maar goed: een school of docent kan er als schooleigen doel wel voor

kiezen om de fitheid van de leerlingen te willen verbeteren. Of om leerlingen inzicht te geven in hun fitheid om hen te stimuleren die zelf te gaan verbeteren.

Hoeboer et al. (2022) brengen in hun artikel het gebruik van de MQ Scan in verband met het bepalen of de kerndoelen voor bewegingsonderwijs gehaald zijn. Een cruciale vraag is dan: kan dat met de MQ Scan? Kerndoelen zijn in ons land dusdanig globaal geformuleerd, dat je ze eerst vergaand moet operationaliseren voordat je er iets aan kunt meten. Kerndoelen zeggen alleen iets over waar het programma over moet gaan (aanbodsdoelen). Niet over hoe je kunt 'meten' of leerlingen ze gehaald hebben. Bij de MQ Scan gebeurt dat operationaliseren in termen van fundamentele motorische vaardigheden (FMS). Bij andere testen (4 S'en, BLOC, Mobak) gebeurt deels iets soortgelijks, hoewel je op www.lerenbewegenmeten.nl/ geen inzicht krijgt in wat er nu feitelijk precies gemeten wordt en sommige systemen nog veel meer meten dan alleen de FMS. De hamvraag is nu: is motorische ontwikkeling, in termen van FMS, een correcte operationalisering van wat beoogd wordt met de kerndoelen?

Kijkend naar verschillende bronnen als 'Human movement and sports in 2028', 'Bewegingsonderwijs en sport, vakspecifieke trendanalyse 2015', 'Curriculum.nu', en 'Visie KVLO op het leergebied bewegen en sport voor het

ontwikkelteam (OT) Curriculum.nu', zou ik zeggen van niet. Daarin wordt gesproken over leren deelnemen aan beweeg- en sportsituaties in de zin van betekenisvol beweeggedrag in een concrete context. Als het leren aangaan van beweeguitdagingen en de principes die daarbij een rol spelen, in situaties waarin andere mensen ook aanwezig zijn en waartoe je je moet verhouden. Over ontdekken waar je voorkeuren en kwaliteiten liggen, over leren bewegen zelfstandig samen te regelen en wat er nodig is om in buitenschoolse contexten aan te kunnen sluiten.

Wat zijn die FMS dan wel? Ik zie twee mogelijkheden, die elkaar niet uitsluiten:

- FMS zijn voorwaardelijk voor deelname aan beweeg- en sport-situaties. Hoe beter je FMS des te gemakkelijker heb je het om deel te nemen. Naast de fundamentele motorische vaardigheid speelt daartoe nog veel meer een rol, maar het helpt wel.
- Scholen kiezen er zelf voor om FMS als aanvullend doel van hun onderwijs te beschouwen. Ze veronderstellen dat onderwijs dat gericht is op beter leren deelnemen aan beweeg- en sport-situatie tevens de FMS kan verbeteren. Is daar bewijs voor? Ik ken het niet.

Persoonlijk zie ik ook nog iets anders: een fundamenteel verschillende kijk op menselijk bewegen. Aan de ene kant een sociaalwetenschappelijke kijk: bewegen als een wijze van zich gedragen, een betekenisvolle relatie aangaan met 'het andere' en 'de anderen' in bepaalde contexten. Aan de andere kant een natuurwetenschappelijke kijk: bewegen als motorische patronen en processen die leiden tot het bewegen van lichaamsdelen ten opzichte van elkaar en de omgeving in een contextueel vacuüm. En het lijdt geen twijfel waar mijn voorkeur ligt.

Wat kun je met de meet- c.q. volresultaten?

Als datgene dat gemeten of gevolgd wordt niet direct in verband gebracht kan worden met de onderwijsdoelen waaraan gewerkt wordt, zou ik

zeggen: je kunt er eigenlijk niks mee. Althans, het gaat niet over een onderwijsprobleem. Over wiens probleem gaat het dan wel? Dat is mij onduidelijk. Als het al waar is dat de motorische vaardigheid van kinderen en jongeren gemiddeld daalt, dan is de vraag: is dat problematisch en waarom en wiens probleem is dat dan; wie zou daar iets mee moeten doen? Het antwoord op die vragen vraagt om een zorgvuldige analyse van oorzaken en gevolgen. Die oorzaken liggen niet in eerste instantie op school. Het is op zijn minst een gezamenlijk probleem van de hele gemeenschap. Je kunt een oplossing niet zomaar alleen bij het onderwijs neerleggen zonder de passende middelen om zo'n probleem ook echt op te lossen. De curriculumherziening Curriculum.nu was onder andere ingegeven om de

overladenheid van het onderwijsprogramma op te lossen. Die overladenheid is mede ontstaan doordat allerlei partijen, waaronder scholen zelf in de strijd om de gunst van leerlingen en hun ouders, steeds meer opdrachten bij het onderwijs hebben neergelegd.

Mijn standpunt is dat alleen volgsystemen die datgene volgen dat direct betrekking heeft op de doelen van het (bewegings)onderwijs relevant kunnen zijn voor de verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs. En wel op programmaniveau. Goed volgen welke leerresultaten je als docent of vaksectie realiseert met je leerlingen stelt je in staat om je programma aan te passen, zowel op school-, groeps- of individueel niveau. Leerlingen selecteren of met elkaar vergelijken zijn voor mij minder

relevant of zelfs verwerpelijk in verband met het criterium dat leerlingen er geen nadelige gevolgen van mogen ondervinden. Daarover later meer. Verantwoording afleggen over resultaten middels volgsystemen is doorgaans vooral je oren laten hangen naar op wantrouwen gebaseerde bureaucratie die niet primair in leerlingen geïnteresseerd is, maar wel in geld. Het kan, soms is het onvermijdelijk, maar het zou niet moeten. En er zijn betere manieren voor.

Hebben de leerlingen er geen last van?

Ik ben ervan overtuigd dat elke zichtbare vorm van meten van leerresultaten van leerlingen leidt tot onderlinge vergelijking. Leerlingen zijn niet achterlijk. Ze vinden het leuk om zo'n parcours als dat van de MQ Scan te doen. En ze willen weten wat hun tijd is. Die gaan ze natuurlijk vergelijken en dat leidt tot een bevestiging van de onderlinge rangorde. De leerlingen met de beste tijd zien bevestigd dat ze 'goed' zijn. Superleuk voor hen. Leerlingen met een gemiddelde tijd denken zoiets als 'niet gek gedaan'. Maar de leerlingen met de langzaamste tijd? Wat denken die? Weer de langzaamste, ik kan er niks van. Dodelijk. In die zin zijn dit type metingen net als het geven van cijfers leuk als je goede

cijfers krijgt, maar voor alle anderen vooral demotiverend. En helemaal als het gebeurt op grond van een 'objectieve' normering. Dat levert vooral verliezers op. Hoe dan wel?

In de eerste plaats is de communicatie om het meten heen van cruciaal belang. Het pedagogisch klimaat moet zijn dat de ontwikkeling van elke leerling individueel centraal staat in de lessen en dat er dus niet gevolgd of gemeten wordt met een externe normering of om leerlingen met elkaar te vergelijken. Expliciet of impliciet. Elke leerling kent eigen leerdoelen, bij voorkeur door of samen met die leerling bepaald, en daar wordt naar gekeken. Hoe gaat het met het halen van die doelen en wat kunnen we doen om je daarbij te helpen? Alleen daar moet het over gaan. Daarnaast is onze hele onderwijssysteem ingericht op vergelijken en selectie. Dat is iets dat los van welk volgstelsel dan ook aandacht vraagt en waar je met leerlingen over moet praten. Vooral in het belang van die leerlingen die meer moeite of meer tijd nodig hebben om iets onder de knie te krijgen.

In de tweede plaats zou het volgen bij voorkeur zo moeten gebeuren dat de leerlingen er helemaal niks van merken. Dus niet scoren tijdens de lessen

(tenzij je zeker weet dat de communicatie over wat je wilt doen en waarom helemaal op orde is), maar achteraf en de leerlingen daar niet mee lastig vallen. Expliciete testsituaties, ook afsluiten voor een cijfer, zou je mijns inziens daarom zoveel mogelijk moeten vermijden.

Wordt er goed gemeten?

Goed volgen of meten moet valide, betrouwbaar, transparant en eenvoudig zijn, wil het voor de praktijk van het bewegingsonderwijs acceptabel zijn. En daar wordt het wel lastig. Testen zoals de MQ Scan zijn ongetwijfeld goed te doen. Ze vragen weinig tijd om af te nemen en het meten van tijd is tamelijk eenvoudig. Dus aan de D's van docent-onafhankelijk/herhaalbaar en goed te doen wordt wel voldaan. Aan de D's van dekkend ten opzichte van de onderwijsdoelen en doorzichtig voor leerlingen niet. Bij de validiteit van tests als de MQ Scan of de BLOC-test ten opzichte van de KTK-test waarmee vergeleken wordt, kun je al vraagtekens zetten. Hoeboer (2019, pp. 44-46) doet dat zelf al, bijvoorbeeld in de zin dat wel naar de tijd gekeken wordt die een leerling nodig heeft voor de test, maar niet naar de kwaliteit van hoe het parcours wordt gedaan. Maar laten we ervan uitgaan dat de wetenschappelijke gemeenschap deze validiteit acceptabel vindt. Dan nog blijft de validiteit ten opzichte van de doelen van bewegingsonderwijs zeer discutabel. Zowel vanuit de vraag waar de normering van de KTK-test zelf op gebaseerd is, als vanuit de visie op bewegingsonderwijs zoals ik hierboven betoogd heb.

De transparantie van testen is ook problematisch. Want snapt een leerling wat er precies gemeten wordt en waarom, en welk belang hij heeft bij het doen van zo'n test? Het lijkt mij sterk, tenzij de test is omgeven met voortreffelijke communicatie over het nut ervan. Bijvoorbeeld als je wilt nagaan of leerlingen het in zich hebben om de top te halen in een bepaalde tak van sport. Maar dat lijkt me geen situatie waar alle leerlingen in de les bewegingsonderwijs mee te maken moeten krijgen.

Het alternatief voor het afnemen van testen is goed observeren wat leerlingen laten zien tijdens de lessen. Ik ben ervan overtuigd dat je op die manier prima kunt zien welke leerlingen talent voor wat hebben, welke leerlingen een goede motorische ontwikkeling hebben doorgemaakt, welke leerresultaten ze hebben geboekt, waar het programma moet worden aangepast of waar bepaalde leerlingen extra hulp nodig hebben. Resultaten beoordelen in de volledige onderwijscontext is in elk geval valide. Daar zijn helemaal geen testen voor nodig. Alleen: het is meer werk, want je moet de leervorderingen vaak noteren buiten de lessituatie om. Tenzij het een volkomen transparant proces is dat je samen met de leerlingen op een pedagogisch verantwoorde wijze kunt doen. En wat hier ook speelt is dat er altijd een zekere mate van subjectiviteit in het proces zit. Want zelfs als je erin geslaagd bent om samen vooraf observatiecriteria of beoogde

deelnameniveaus te formuleren, en dat kost best veel tijd en moeite als je het goed wilt doen, zit er altijd een menselijke factor in de beoordeling. Voor mij wegen de voordelen van zo'n context gebonden manier van volgen echter ruimschoots op tegen de nadelen. In het belang van de leerlingen.

Afrondend

Afrondend zal het duidelijk zijn dat ik geen voorstander ben van het afnemen van testen bij bewegingsonderwijs. Ik zie de voordelen niet en wel veel nadelen. Hoogstens in specifieke situaties waarbij er twijfel is over de te volgen aanpak zou het kunnen helpen, mits communicatief zeer goed begeleid. Goed volgen is ingewikkelder maar veel zinnvoller. Maar ik laat me graag van het tegendeel overtuigen. ●

Bronnen

Brouwer, B. (2011). Evaluatie van bewegingsonderwijs. In: H. Stegeman, B. Brouwer & C. Mooij (red.). *Onderwijs in bewegen*. Houten: Bohn Stafleu.

Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Berkel, M. van, Dokkum, G. van, Mulder, M.J., & Nienhuis, J. (2011). *Human movement and sports in 2028*. Enschede: SLO. Verkregen van <https://www.slo.nl/publish/pages/2963/human-movement-and-sports-in-2028.pdf>

Brouwer, B., Berkel, M. van, Mossel, G. van, & Swinkels, E. (2015). *Bewegingsonderwijs en sport : vakspecifieke trendanalyse 2015*. Enschede: SLO. Verkregen van <https://www.slo.nl/publicaties/@4294/bewegingsonderwijs/>

Hoeboer, J. (2019). *The development of the Athletic Skills Track. A new motor competence assessment*. Den Haag.

Hoeboer, J., Krijger, M., Savelsbergh, G. & De Vries, S. (2022). De ontwikkeling van de MQ Scan: Een beweegparcours als praktische motoriektest in de LO. *LO Magazine*, 110 (7).

KVLO (2017). *Bewegen & Sport: een sportief leergebied*. Visie KVLO op het leergebied bewegen en sport voor het ontwikkelteam (OT) Curriculum.nu. Zeist: KVLO.

<https://www.lerenbewegenmeten.nl/>

Contact

berendbrouwer56@gmail.com

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

motorische testen, volgen, meten, leerlingvolgsystemen

